

Edukimi i Karakterit në Etosferën Parashkollore të Vendeve të Ballkanit dhe Turqisë në Kontekstin Etnopedagogjik

Yavuz ERİŞEN
Erdal BAY
Naciye KAYA

Çeviren: Kozma ÇUPİ

Prof. Dr. Yavuz ERIŞEN - Prof. Dr. Erdal BAY - Dr. Naciye KAYA

Çeviren: Kozma ÇUPI

EDUKIMI I KARAKTERIT NË ETOSFERËN PARASHKOLLORE TË VENDEVE TË BALLKANIT DHE TURQISË NË KONTEKSTIN ETNOPEDAGOGJIK

ISBN 978-625-8844-19-1

E gjithë përgjegjësia e përmbajtjes së librit i përket autorit.

© 2026, PEGEM AKADEMI

Të drejtat e shtypjes, botimit dhe shitjes së këtij libri i përkasin Pegem Akademi Yay. Eđt. Dan. Hizm. Tic. AŞ. Pa marrë lejen e institucionit të përmendur, i gjithë libri ose pjesë të tij, dizajni i kopertinës; nuk mund të riprodhohen, shtypen ose shpërndahen me metoda mekanike, elektronike, fotokopje, regjistrim magnetik ose ndonjë metodë tjetër. Ky libër shitet me banderolën e Ministrisë së Kulturës dhe Turizmit të Republikës së Turqisë. U lutemi lexuesve tanë që të informojnë shtëpinë tonë botuese për librat pa banderolë dhe të mos blejnë botime pa banderolë.

Shtëpia Botuese Pegem Akademi është një shtëpi botuese akademike ndërkombëtare që operon rregullisht në nivel ndërkombëtar që nga viti 1998. Librat që ajo boton; përfshihen në katalogët e institucioneve të arsimit të lartë të njohura nga Këshilli i Arsimit të Lartë (YÖK). Botimet e saj skanohen dhe indeksohen nga WorldCat, katalogu më i madh në botë me qasje publike në internet, si dhe nga Turcademy.com i themeluar në Turqi. Ajo ka mbi 2000 botime nga autorë të ndryshëm në të njëjtën fushë. Informacione të detajuara rreth Botimeve Pegem Akademi mund t'i gjeni në adresën <http://pegem.net>.

I. Botimi: Korrik 2026, Ankara

Botim-Projekt: Selcan Durmuş
Radhitje-Dizajn Grafik: Tuğba Kaplan
Dizajni i Kopertinës: Pegem Akademi

Baskı: Sayfa Basım Sanayi Ticaret Ltd. Şti. İvedik OSB
Matbaacılar Sit. 1514. Cad. Nr: 23-25
Yenimahalle/ANKARA

Nr. i Certifikatës së Botuesit: 51818
Nr. i Certifikatës së Shtypshkronjës: 77079

İletişim

Pegem Akademi: Shira Ticaret Merkezi
Macun Mahallesi 204 Cad. Nr: 141/33, Yenimahalle/Ankara
Shtëpia Botuese: 0312 430 67 50
Shpërndarja: 0312 434 54 24
Kursët Përgatitore: 0312 419 05 60
Interneti: www.pegem.net
E-mail: yayinevi@pegem.net
WhatsApp: 0538 594 92 40

PARATHËNIE

Zhvillimi i karakterit të individëve është bërë një nga çështjet më të rëndësishme në botën bashkëkohore të arsimit. Fillimi i edukimit të karakterit në periudhën parashkollore luan një rol kritik në përgatitjen e individëve që të rriten të pajisur me vlera morale dhe shoqërore. Në këtë studim synohet të analizohet edukimi i karakterit në sistemet arsimore parashkollore të vendeve të Ballkanit dhe Turqisë nga një perspektivë etnopedagogjike.

Edukimi i karakterit është një proces që mbështet zhvillimin personal dhe shoqëror të individit, duke synuar përvetësimin e vlerave morale dhe normave shoqërore. Efikasiteti i këtij procesi pasqyron rëndësinë që edukatorët, prindërit dhe shoqëria në përgjithësi i kushtojnë kësaj teme. Vendet e Ballkanit dhe Turqia, me trashëgiminë e tyre të pasur kulturore dhe lidhjet historike, kanë përvojat të ndryshme dhe të vlefshme në fushën e edukimit të karakterit. Në këtë studim, shqyrtimi i këtyre përvojave nga një perspektivë etnopedagogjike do të kontribuojë në mënyrë të rëndësishme, si në nivel teorik ashtu edhe praktik, në studimet mbi edukimin e karakterit.

Etnopedagogjia është një qasje arsimore që merr në konsideratë kontekstet kulturore, shoqërore dhe historike të proceseve arsimore, duke synuar që individët të mësojnë dhe të zhvillojnë identitetin dhe vlerat e tyre kulturore. Edukimi i karakterit, nga ana tjetër, përfaqëson procesin e përvetësimit dhe brendësisimit të vlerave morale brenda kontekstit kulturor të përkatësisë së individëve. Në rajone si vendet e Ballkanit dhe Turqia, që kanë një pasuri kulturore dhe një thellësi historike të madhe, qasjet etnopedagogjike kanë një potencial të madhë për të rritur efektivitetin e edukimit të karakterit.

Ky libër analizon programet dhe metodat e edukimit të karakterit të zbatuara në institucionet parashkollore të vendeve të Ballkanit dhe Turqisë nga një perspektivë etnopedagogjike. Punimi ynë shqyrton politikat arsimore, kurrikulat dhe zbatimet në vende të ndryshme, duke i analizuar ato në mënyrë krahasuese dhe duke synuar të shfaqë reflektimet e elementeve etnopedagogjike gjatë këtij procesi. Gjithashtu, vlerësohen edhe ndikimet e edukimit të karakterit në zhvillimin individual dhe shoqëror të fëmijëve. Në libër, fillimisht trajtohet koncepti dhe qasja e etnopedagogjisë si një disiplinë, më pas analizohen rajonet e Ballkanit nga një këndvështrim etnopedagogjik. Duke e lidhur këtë me edukimin e karakterit në fëmijërinë e hershme dhe rritjen e fëmijëve, si fillim shtetet e përfshira në këtë libër studiohen në mënyrë të pavarur dhe më pas bëhen krahasime ndërmjet tyre.

Shpresojmë që ky libër të jetë një burim i vlefshëm për edukatorët, akademikët, politikëbërësit dhe prindërit. Urojmë që puna jonë të kontribuojë në zhvillimin e edukimit të karakterit dhe në rritjen e ndërgjegjësimit për këtë fushë në vendet e Ballkanit dhe në Turqi.

Së fundmi, dëshirojmë të shprehim mirënjohjen tonë ndaj të gjithë atyre që kanë dhënë kontributin e tyre në përgatitjen e këtij libri, veçanërisht Dr. Naciye Kaya, e cila, gjatë studimeve të saj të doktoraturës, punoi pa u lodhur në bashkëveprim intensiv me vendet e studiuar, duke mbajtur njëkohësisht fjalën e dhënë babait të saj dhe duke dhënë një kontribut shkencor e shoqëror në këto vende. Gjithashtu, falenderojmë Prof. Dr. Erdal Bay, për përpjekjet e mëdha në ndërtimin e strukturës kryesore të punimit dhe në çdo fazë të saj, si dhe Prof. Dr. Asuman Seda Saracaloğlu, Prof. Dr. Nadir Çeliköz, Prof. Dr. Neslihan Saltalı, Prof. Dr. Osman Murat Ünalır, Doç. Dr. Ahmet Murat Ellez, Shoqatat Rumeli Ballkan, Qendrën e Kërkimeve Strategjike Rumeli Ballkan, Fondacionin Turk Maarif, Platformën e Rinisë së Ballkanit, edukatorët dhe pjesëmarrësit që dhanë kontributin e tyre. Besojmë se përpjekjet tona të përbashkëta do të luajnë një rol të rëndësishëm në përgatitjen e individëve të së ardhmes për një botë më të mirë, më të drejtë dhe më etike.

Prof. Dr. Yavuz Erişen

SADRŽAJ

Parathënie.....	iii
Hyrje.....	1
1. Kapitulli: Qasja E Etnopedagogjisë Si Fushë E Disiplinës Shkencore.....	7
Origjina dhe Përkufizimi i Etnopedagogjisë.....	7
Bazat e Etnopedagogjisë	8
Jan Amon Komensky (1592-1670).....	8
Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1827).....	8
Konstanty Dmytrovych Usinkyy (1823-1871).....	9
Anton Makarenko (1888-1939).....	9
Vasily Aleksandrovich Sukhomlinsky (1918-1970).....	9
Degët Shkencore që lidhen me Etnopedagogjinë.....	11
Fushat e Studimit të Etnopedagogjisë.....	14
Një Perspektivë Etnopedagogjike mbi Gjeografinë e Ballkanit.....	17
Vendndodhja e Gjeografisë së Ballkanit.....	17
Struktura Etnike në Gjeografinë e Ballkanit	18
Struktura e Gjuhes dhe Fesë në Gjeografinë e Ballkanit	18
Konteksti Etnopedagogjik në Gjeografinë e Ballkanit dhe në Turqi	19
Rritja e fëmijëve në një kontekst etnopedagogjik.....	23
Pedagogjia Sociale	23
Faktorët Themelorë të Pedagogjisë Sociale	25
Natyra.....	25
Gjuha Amtare	25
Lojë.....	26
Tradita dhe Zakone	26
Mjedisi Social	27
FEJA	27
Arti	27
Puna	28
Simbolet/Shembujt	28
Metodat e Pedagogjisë Popullore	28
Mjetet e Pedagogjisë Popullore	30
Legjendat	30
Përalla	30
Poezi Popullore	31
Gjegjëzë.....	31
Fjalë të Urta	31
Gjepurat	32
Lojërat Tradicionale	32
Edukimi në Etosferën parashkollore	33
Edukimi i Karakterit në Etosferën parashkollore	33

Familja.....	35
Mjedisi Social	37
Shkolla.....	38
Mësuesi	39
Programet e Arsimit.....	40
Një Perspektivë e Ndryshme mbi Edukimin e Karakterit në Etosferën e Edukimit	
Parashkollor: Kuptimi i programit	41
2. Kapitulli: Shqipëria	41
Informacione Bazë në Lidhje me Shtetin	43
Sistemi Arsimor në Shqipëri	44
Arsimi Parashkollor në Shqipëri	46
Edukimi i Karakterit në Programin e Arsimit Parashkollor	48
Edukimi i Karakterit Sipas Opinioneve të Mësuesve Shqiptarë të Arsimit Parashkollor	56
3. Kapitulli: Bosnja Dhe Hercegovina	63
Ûlke İlgili Temel Bilgiler.....	65
Sistemi Arsimor i Bosnjës dhe Hercegovinës	66
Arsimi Parashkollor në Bosnje dhe Hercegovinë.....	67
Programi i Arsimit Parashkollor dhe Edukimi i Karakterit	69
Pikëpamjet e Mësuesve të Edukimit Parashkollor për Edukimin e Karakterit	77
4. Kapitulli: Kosova	89
Informacione Bazike Rreth Shtetit	89
Sistemi Arsimor i Kosovës	90
Arsimi Para-Shkollor i Kosovës	91
Arsimi Para-Shkollor dhe Edukimi i Karakterit	93
Mendimet e Mësuesve të Arsimit Para-Shkollor Sipas Edukimit të Karakterit	101
5. Kapitulli: Maqedonia E Veriut	113
Informacionet Themelore Për Shteti.....	113
Sistemi arsimor i Maqedonisë së Veriut	114
Arsimi Parashkollor në Maqedoninë e Veriut	115
Edukimi i Karakterit në Programin e Arsimit Parashkollor	117
Opinione të Mësuesve të Arsimit Parashkollor mbi Edukimin e Karakterit	123
6. Kapitulli: Turqia	132
Informacione Bazike Rreth Shtetit	132
Sistemi Arsimor i Turqisë	133
Arsim parashkollor në Turqi	134
Edukimi i Karakterit Në Programin e Arsimit Parashkollor	135

Krahasimi I Edukimit Të Karakterit Në Ethosferën Parashkollore Midis Vendeve Të Ballkanit Dhe Turqisë	144
Krahasimi Strukturalor i Programeve të Arsimit Parashkollor	144
Krahasimi i Edukimit të Karakterit në Programet e Arsimit Parashkollor	151
Krahasimi i edukimit të karakterit Sipas Opinioneve të Mësuesve të Arsimit Parashkollor ..	165
 7. Kapitulli: Konkluzion Dhe Sugjerime	173
 Referencat	200

HYRJE

Që nga ekzistenca e njerëzimit, njeriu është përballur me shumë probleme si në nivel individual ashtu edhe në atë shoqëror. Si rezultat i përpjekjeve për zgjidhjen e këtyre problemeve, kanë lindur disiplina të ndryshme shkencore. Nga këto disiplina, etnopedagogjia ka dalë si një shkencë për të shpjeguar dhe zgjidhur problemet e mundshme që shfaqen në transmetimin e tipareve të përbashkëta të shoqërisë, vlerave kulturore, normave dhe rregullave nga një brez në tjetrin. Termi “etnopedagogji” është krijuar duke bashkuar fjalët “etnos,” që ka kuptimin “popull” ose “komb,” dhe “pedagogji,” që lidhet me edukimin e fëmijëve. Ky term u përdor për herë të parë nga shkencëtari G. N. Volkov pas punimeve që zhvilloi ndërmjet viteve 1960-1970 (Hamzaj, 2017). Volkov (1999) e përkufizon etnopedagogjinë si shkencën që studion përvojat arsimore të popullit dhe i cilëson këto përvoja si “të natyrshme,” “të përditshme,” “joformale,” “tradicionale,” “jashtëshkollore” dhe “të zakonshme” (Akt. Tufefcic, 2009). Etnopedagogjia përkufizohet si: “Një degë shkencore që studion përmbajtjen dhe metodat e mënyrave tradicionale të rritjes së fëmijëve, të cilat shoqëria i vë në zbatim duke u mbështetur në traditën për të transmetuar kodet kulturore të trashëguara nga e kaluara në rajonin gjeografik ku ajo jeton” (Çinar, 2020). Duke u bazuar në këto përkufizime, mund të thuhet se etnopedagogjia është një degë shkencore që studion fenomenet pedagogjike të jetës shoqërore, sistematizon dhe siguron që ato të mbërrijnë deri në ditët tona (Hamzaj, 2017). Shkencëtari rus K. D. Ushinsky thekson rëndësinë e fenomeneve pedagogjike të jetës shoqërore, duke theksuar se këto fenomene krijojnë një sistem të veçantë edukimi në jetën e individëve (Akt. Volkov, 1999). Sistemet e veçanta të krijuara nga individët bashkohen dhe formojnë atë që quhet pedagogjia popullore. Pedagogjia shoqërore është në një ndërveprim të vazhdueshëm me shkencën e edukimit (Volkov, 1999).

Etnopedagogjia, duke analizuar këtë proces ndërveprimi, mbledh dhe rregullon informacione mbi mënyrën e jetesës së familjes dhe shoqërisë, traditat, zakonet, filozofinë, etikën, mendimin pedagogjik dhe pikëpamjet, si dhe mbi të gjitha elementet me potencial pedagogjik që ndikojnë në procesin historik dhe kulturor të formimit. Këto përfshijnë mësimet fetare, përrallat, tregimet, këngët, gjëgjëzat, fjalët e urta, lojërat dhe lodrat (Volkov, 1999).